

Биљана Ђ. Ђорић Француски¹
Филолошки факултет, Београд

МАЛКОЛМ ЛАУРИ НА НАШЕМ ЈЕЗИЧКОМ ПОДРУЧЈУ²

У овом раду приказана је целокупна рецепција стваралаштва чувеног енглеског писца Малколма Лаурија на српскохрватском језичком подручју, како преводна тако и критичка – од првог помена његовог имена па све до последњег објављеног превода и критичког написа. Мада на први поглед изгледа да је Лауријева рецепција скромног обима, ако се има у виду мали број његових дела која су објављена за живота овог књижевника и постхумно, може се ипак закључити да је опус Малколма Лаурија на адекватан начин и у задовољавајућем обиму представљен нашој читалачкој публици, тим пре што се рецепција његовог стваралаштва наставила и у двадесет и првом веку.

Кључне речи: Малколм Лаури, српскохрватско језичко подручје, преводна рецепција, критичка рецепција, модерна енглеска књижевност.

*„Malcolm Lowry
Late of the Bowery
His prose was flowery
And often glowery
He lived, nightly, and drank, daily,
And died playing the ukelele.”³*

Malcolm Lowry, „Epitaph“

Увод

Аутор једног од најоригиналнијих дела двадесетог века, романописац, приповедач и песник, Малколм Лаури (Malcolm Lowry, 1909-1957), још као веома млад је покушао да се осамостали и отргне из окриља своје прилично имућне трговачке породице. Тако се по узору на неке своје литерарне претходнике отиснуо на море, путујући као обичан морнар све до Далеког истока, а затим се вратио у Енглеску да би са великим успехом дипломирао на Кејмбриџу. Његов први објављени роман – *Ултрамарин* (*Ultramarine* – 1933) – је аутобиографска књига као и већина Лауријевих

1 b.djoricfrancuski@fil.bg.ac.rs, bdjoric@sezampro.net

2 Овај рад је део истраживања која се изводе на пројекту *Друшћивене кризе и савремена српска књижевност и култура: национални, регионални, европски и глобални оквир* (бр. 178018), који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

3 Превод Лауријевог „Епитафа“ дат је у прилогу на крају рада.

малобројних дела, и говори о његовим путовањима по Далеком истоку. После даљих излета у Европу и Америку, Лаури се настанио у Мексику са својом првом супругом, и ту је радио на стварању свог најпознатијег романа – *Исход вулкана* (*Under the Volcano* – 1947). Прву верзију овог дела одбило је чак дванаест издавачких кућа, али када је роман објављен у измењеном облику дочекан је са великим похвалама, нарочито у Америци и Француској. Овај роман, који упркос својој тешкој атмосфери и мучној тематици понегде има неубичајено лирске делове и хумористичну ноту, требало је да буде само један у низу од седам романа које је Лаури планирао да напише у облику модерне *Божанствене комедије* и објави под заједничким насловом *Путовање без краја* (*The Voyage That Never Ends*). Са другом супругом Лаури се настањује у Канади, и наставља борбу против алкохолизма, а тек неколико година пред смрт враћа се у Енглеску, где је умире од превелике дозе таблета за спавање. Многи Лауријеви ликови су такође хронични алкохоличари и проблематичне личности као и он, а поседују и друге аутобиографске црте. Иако је постхумно објављено неколико његових дела: збирка новела *Почуј нас, о Господе, са неба на коме пребиваш* (*Hear Us O Lord from Heaven Thy Dwelling Place* – 1961), *Изабране песме* (*Selected Poems* – 1962), романи *Паклени камен* (*Lunar Caustic* – 1963), *Мрачан као гроб у који ми положише друга* (*Dark as the Grave Wherein my Friend is Laid* – 1968) и *Октобарска скела до Габриоле* (*October Ferry to Gabriola* – 1970), критичари га убрајају у такозване 'ауторе једне књиге', а она заиста припада врхунској књижевности.

Рецепција Лауријевог дела код нас

Та књига – роман *Исход вулкана* – код нас се први пут појавила 1966. године у преводу Бранка Вучићевића и издању београдског „Нолита“, а исти овај превод биће прештампан и четири деценије касније, 2005. године код издавача „АЕД студио“ из Београда. Изванредан предговор за Лауријев роман, чији наслов једноставно гласи „Малколм Лаури“, написао је Јован Христић (стр. 9-14). Он у овом студиозно написаном тексту прво преноси мишљење страних критичара да је ово „један од најбољих и најдубљих романа написаних у књижевности енглеског језика после Другог светског рата“. Поткрепивши ово мишљење појединачним цитатима, Христић му се придружује личном изјавом да је то дело не само „изузетан догађај у модерној књижевности“, већ и да са временом његов значај све више и више расте. У овом роману се стапа више токова модерног писања, додаје наш критичар и објашњава да је Лаури спојио „чврсту симболичку конструкцију“ која чини основу дела „са веома снажним, али и веома истанчаним реализмом“ који користи за сликање атмосфере и личности. Пошто су у модерном роману ово најчешће две раздвојене крајности, јасно је колики допринос савременој књижевности представља приповедачка техника коју је Малколм Лаури применио у свом роману *Исход вулкана*, додаје Христић.

Следи детаљан приказ изузетно интересантног живота овог романописца, допуњен мало познатим детаљима који увелико разјашњавају његово стваралаштво. Да би подвукао улогу аутобиографских елемената у предметном роману, критичар с правом пореди пишчеву личност са главним јунаком и његовом агонијом, „која нас у роману фасцинира својом страшном психолошком аутентичношћу“. Одатле и закључак да је то књига „чија се изузетност није могла поновити“, који следи након изношења података о осталим делима овог писца. Као што се види и из самог наслова предговора, он је више посвећен описивању живота и рада Малколма Лаурија него анализи његовог најпознатијег дела. Уколико и задира у извесну анализу, Христић то чини посредно, путем поређења са Џојсовим романом *Уликс* (*Ulysses* – 1922). Нагласивши поново улогу симболичности у оба дела, он указује на задивљујућу меру у којој приказани роман, за разлику од Џојсовог дела, поседује психолошку аутентичност. То од њега чини „изузетан покушај да се у једној књизи споје све одлике модерног начина писања романа, покушај који је не само занимљив и значајан већ и прилично редак“, подвлачи чувени српски критичар.

Нажалост, остатак чланка састоји се углавном од цитирања мишљења страних критичара, чије речи Христић дословце преноси без иједног коментара. Тако није јасно ни да ли је барем закључак предговора аутентичан, али у сваком случају у њему аутор истиче следеће: „за разлику од визија пакла, којима модерна књижевност нештедимице обилује, нигде човечност није тако близу и тако на дохват руке као што је то у *Исиод вулкана*“.

Прва реакција наше критике на објављивање овог романа у преводу на српски језик био је приказ Предрага Протића „Трагика усамљеника (*Исиод вулкана*, роман Малколма Лаурија)“ у рубрици „Читати или не читати“ београдске *Илустриране полијтике* за 6. јуни наредне – 1967. године (стр. 43). Аутор приказа скреће пажњу на веома важну чињеницу да предметни роман „говори о усамљеништву, промашености и изгубљености у једном прилично нехуманом свету и суровом времену“, иако тема усамљеног човека није ни нова ни ретка у савременој књижевности. Јунаци о којима се прича у тој књизи су промашени, али су представљени на такав начин да то изгледа сасвим нормално, као да је то њихово стање у ствари „део човекове судбине“, наглашава критичар. Енглески књижевник својим романом открива „сву трагику човекове усамљености и промашености“, као и немогућност проналажења смисла живота, што његове јунаке води ка „помирености са судбином, потпуној резигнацији и покушају бекства у један друкчији свет који сами људи стварају“, констатује аутор чланка. Указавши на то да нас при читању ова књига „испуњава неком чудном врстом незадовољства“ и да се она чита са великим напором, приказивач ипак истиче да ће читалац на крају бити свестан „да је имао несвакидашњи сусрет с великим и значајним делом“, што ће му стотруко надокнадити све напоре које је уложио у читање предметног романа. Не само да је Малколм Лаури „човек који изванредно осећа

расположења, дилеме и кризе модерног човека, него и писац који ниједну реч није изговорио случајно и чија свака реченица може да има читав низ подтекстних значења“, а опет – и поред тог деловања помоћу подтекста – роман *Исидор вулкана*, за разлику од многих њему сличних модерних дела, „нема компликовану структуру“, подвлачи Предраг Протић.

Још једна брза реакција на превод романа *Исидор вулкана* јесте подужи есеј чији је аутор наш чувени књижевни критичар Марио Сушко, под насловом „Димензије модерног романа“, који је објављен у сарајевском *Изразу* јула 1967. године (стр. 723-729). Ово Лауријево дело, за које и аутор есеја каже да га „ниједан разговор о модерном роману не може изоставити“, нашој читалачкој публици најзад је претходне године представио београдски „Нолит“, после готово две деценије закашњења, на шта указује и приказивач. Он тврди да ова јединствена књига представља „преиспитивање одређених теоријских поставки и синтеза до којих се већ дошло, постављајући на тај начин у први план питање основних вриједности и тенденција модерног романа уопће“. Међутим, насупротив томе, есејист наглашава и чињеницу да Лаури, као ни Џојс, није спадао међу екстремисте, јер се његово дело налази управо „на граници између апстрактне симболике и мисаоно не сувише богатог натурализма“. Аутор приказа предметну књигу дефинише као „почетак тражења (или вјечни почетак!) модерног романа, његову синтезу класичког романа и новог повијесног времена“, будући да је Лаури задржао и неке елементе класичне структуре романа, али са друге стране његов роман такође „по својој појмовној организацији, показује основне елементе разлике између симболичке обликовности и значења модерног романа као есперимента“. Затим се указује и на сличности са Камивијевим стваралаштвом, јер и у овом роману постоји елемент апсурда пошто он представља „драму људске свијести и човјека уопће у грађанском друштву у предвечерје рата“. Есејист такође наглашава и присутност кафкијанске атмосфере „која нас наводи да ирационално, демонско прогласимо јединим могућим збивањем људске мисли, недвојбено трагичким“.

У погледу ширег тематског одређења приказаног романа, Сушко напомиње да је његова тематика настала „као посљедица промјене односа човјека и свијета, човјека и друштва, одсуствовања његова из хармоније свијета, његовим нужним бивствовањем унутар једне апсурдне логике ситуације“. Пошто је писац због измењене ситуације у којој приказује своје ликове морао ово дело да подвргне „једној одређеној концептуалној промјени“, нужно долази и до измена у форми, тако да „роман као такав не може више одговорити схеми симбола класичког романа“, истиче аутор чланка. Он у складу са тим објашњава да је то разлог због којег је Лаури „ принуђен да одбаци сваку коначност, /он/ прихвата апсурдно, ирационално, демонско као нужне категорије човјекова свијета диктиране друштвом у којем живи“. После нешто опширније анализе категорије модерног романа уопште, критичар закључује да он „лишава човјека свих могућности измирења“, као и да „престаје бити трагичко трагање за идентитетом са свијетом“. У модерном роману, наставља он, „једино збивање

јесте трајање тренутка, трагички круг без стварног почетка и краја“, па услед тога оно што је демонско и јесте „нужно јер представља жудњу за одбацивањем моћи“. То демонско је у модерном роману најбоље симболички приказано „парадоксном човјековом немоћи да се ослободи ... и отпутује из властита својег пакла, из самоће својег ја“, прецизира есејист пружајући за ту тврдњу и конкретне примере из предметног романа. Оно што упорно покушава један од ликова у роману *Исидор вулкана* – а за шта приказивач сматра да је нешто што је присутно у модерном роману уопште – то је „да задржи цјелину, да ирационално као посљедицу бесконачног низа појединачних цјелина коначно рационално разграничи са стварношћу“. И поред тих покушаја, међутим, аутор есеја тумачи да је могућа „само илузија избављења, јер се сваки одговор о коначној стварности, о рјешењу живота поставља у својој ироничкој, гротескној димензији“. Па чак и то избављење, додаје он, „је кроз донкихотску борбу остварљиво искључиво као смрт“, јер она јесте „једина довршеност“.

Са друге стране, наставља критичар, Лаури у овом роману још на самом почетку наговештава „немогућност постојаности осјећања, скоковитост мисли као потврду њихова вјечног укидања прије остварења“, и то због тога што је у суштини човеку „остављена само илузија осјећања“. Парафразирајући мишљење критичара Волтера Алена (Walter Allen), Сушко сматра да основну тему предметног романа представља „потреба љубави и запањујућа тешкоћа њена остварења“. У Лауријевом роману *Исидор вулкана* „љубав је могућа само као насиље, као анимална страст, један грч наде за спасењем“, оцењује приказивач. Он све неспоразуме између људи који до тога доводе правда следећом чињеницом: „пакао је увијек у срцу“. Тако и сам крај романа показује „да је комуникација немогућа, јер сватко припада себи, из којег разлога је обезличен, борећи се нагонски за свој опстанак, демонски изгубљен у немоћи својих властитих заблуда“, закључује Марио Сушко, додавши да у приказивању ове ироније живота Малколм Лаури у свом делу чак иде „до гротеске, до стравичне комедије“.

Загребачки „Либер“ 1981. године такође издаје Лауријев роман *Под вулканом*, али у преводу Луке Паљетка и пропраћен поговором Иве Видана, под насловом „Сајмишно коло на Душни дан“ (стр. 414-427). Исти овај превод биће прештампан 2004. године код загребачког издавача „Глобус медиа“.

Предметно дело је „компонирано на начелу понављања, паралелизама, одјека, подударана“, подвлачи аутор поговора, али одмах затим додаје да „тај елеменат свјесне конструкције, рационалне примјене детаља“ није искључива одлика приповедачке технике овог енглеског романописца, већ особина читаве модернистичке књижевности, као производ датог стилског раздобља. Препричавши фабулу романа, критичар напомиње да радња тог дела сама по себи тешко да би могла да оправда огроман успех који оно постиже већ деценијама, али да ипак „та радња изравније подразумијева драму људских односа, па и опћенитију духовну проблематику којом се роман бави, него што је то случај у неким дру-

гим, важним модернистичким прозним дјелима“. Указавши на аутентичност и самосталност психологије јунака овог Лауријевог романа, коју истовремено карактеришу и тужне и смешне манифестације, аутор чланка истиче да је та психологија такође и „дио једне много шире и књижевно много свестраније артикулиране ситуације“. Међусобни односи четири главна лика условљени су „осјећајима који су ... прошли своје трансформације и у својој укупности довели до коначног тренутка инерције и безизлаза“, наглашава Видан. Оценивши као проблематичну димензију приказаног романа присуство политичких момената, као и „читавог низа имена, навода, цитата класичних писаца, из пјесништва прошлости и, изнад свега, мистика из литературе о магији, везаној за жидовски и кршћански херметизам“, аутор есеја са друге стране инсистира на томе да та димензија ипак делу „додаје један слој значења и на свој начин илустрира тему немоћи, краја, кривње, те растакања и губљења културних и етичких вриједности“. Када се посматра као целина, Лауријев роман јесте „изванредно јака слика свршетка једне цивилизације, распада једног система вриједности“, закључује приказивач. Мада је тема те књиге декаденција, она је са друге стране „и негација декаденције“, констатује аутор приказа. После подуже карактеризације главног јунака, он указује на то да је овај Лауријев роман „величанствено дјело, јер живи и на плану повијесног тренутка и на плану универзалности индивидуе и људскога рода“, истовремено у уској повезаности са животом и особинама романописца. Следи приказ Лауријевог животног пута – помало неубичајено, наред чланка – уз напомену да он „остаје карактеристичан аутор свега једне књиге, која по свим критеријима припада великој литератури, уз двије или три краће ствари, које не би требало занемарити“. Вративши се на предметни роман, Видан подвлачи чињеницу да – иако се особине самога писца лако препознају у главном јунаку – „заправо су сва четири главна лика одрази карактерних ставова“ Малколма Лаурија. Даље су наглашени списатељев хумор на сопствени рачун, лакоћа са којом он при приповедању „прелази од објективног излагања у субјективну перспективу“, као и један елемент који есејисту подсећа на Џемса Џојса, а то је „распоредивање приповједне грађе око неколиких жаришта свијести“. Аутор поговора сматра да је – и поред честих алузија, цитата и изрека – Лаури „непосредно доступан пажљиву читаоцу и не захтијева продубљена знања из неке духовне дисциплине или детаљизирана обавјештења о повијесном тренутку“. Што се тематског одређења дела тиче, иако је то у ужем смислу свакако „пад човјека који се огријешо“, критичар у овом роману види универзалнију вредност, па стога прелази на разјашњавање симбола тог „сложеног и вишезначног дјела“. Истакавши да ту универзалност Лауријевом роману дају бројне књижевне реминисценције, историјске алузије и позивања на митове, аутор прегледа тврди да, са друге стране, ово дело такође одликује и потпунија и кохерентнија субјективност главног јунака, захваљујући томе што је путем идентификације са романописцем постигнута реалистичност тог лика.

Поговор се завршава ближим описивањем језика у приказаном роману, односно, указивањем на његову раскошну и фасцинантну звучност, а затим и неке друге одлике употребљеног језика, као што су то „изражајност, ритам, необична сликовитост његових описа“, али на крају Иво Видан ипак замера Лаурију да му је реченица „тешка, често непрегледна, каткад нелогична, са синтактичким редунацијама: као да се двије узастопне мисли потиру, умјесто да слиједе једна другу“.

Један изузетан догађај у рецепцији стваралаштва Малколма Лаурија код нас јесте објављивање читавог двоброја чачанског часописа за књижевност, уметност и културу *Градац* посвећеног овом писцу, који су у последњој свесци за 1987. годину приредили Небојша Васовић и Новица Петровић. Поред краће уводне речи уредника, ово издање садржи превод Лауријевих дела: одломака из „Нолитовог“ издања романа *Исход вулкана*, новеле односно краћег романа *Паклени камен* – који ће 2000. године у истом преводу бити објављен као самостално издање, приче „Стазом кроз шуму до извора“, Лауријеве преписке са издавачима, као и прилога страних аутора о овом енглеском књижевнику: одломка из биографије „Малколм Лаури“ Дагласа Деја, те огледа Стивена Тифта „Трагедија као медитација о себи: рефлексивност у роману *Исход вулкана*“ и Конрада Никербокера „Малколм Лаури и спољашњи круг пакла“. У овом двоброју су такође објављене и веома занимљиве фотографије чувеног писца, а читав темат се завршава изванредно детаљно и прецизно израђеном „Хронологијом“ и „Библиографијом радова Малколма Лаурија“. У кратком уводу под насловом „Малколм Лаури – живот у сенци вулкана“ (стр. 5), Небојша Васовић и Новица Петровић наглашавају чињеницу да овог енглеског писца читалачка публика углавном памти по роману *Исход вулкана* – „једном од најконтроверзнијих и најзначајнијих прозних дела модерне књижевности“. Остала Лауријева дела су, међутим, „скоро потпуно непозната и неправедно запостављена“, те је он и нашој публици релативно непознат, са жаљењем истичу приређивачи темата. Они такође објашњавају да је темат замишљен као окосница циклуса *Пушовање без краја* који је Лаури желео да напише, па су тако нашем читаоцу предочени редом: пакао оличен у одломцима романа *Исход вулкана*, чистиште чији се опис огледа у новели *Паклени камен*, и рај отелотворен у причи „Стазом кроз шуму до извора“. Једна од најбитнијих одлика Лауријевих дела, додају уредници темата, јесте постовећивање тог писца са ликовима који „као да из различитих углова одсликавају једну те исту личност – личност Малколма Лаурија“. Његово стваралаштво није апстрактно и хладно као што је то уобичајено у писаца модерниста, већ га „разбарушене и еруптивне емоције“ чине ближим поезији него прози. Малколм Лаури је и као писац и као особа пре свега истраживао „границе егзистенције, па тек онда границе конструкције“, закључују Васовић и Петровић.

Још један темат посвећен Лаурију, додуше мањег обима, објављен је у београдској *Поезији*, часопису за поезију и теорију поезије, децембра 1997. године. Избор песама енглеског књижевника пропраћен је са два краћа прилога који говоре о његовом животу и стваралаштву, са нагласком на

Лауријевој поезији. После уводног дела чланка под насловом „Малколм Лаури: поезија у сенци вулкана“ (стр. 117-118) посвећеног Лауријевом бурном животу оптерећеном алкохолизмом, депресивношћу и опсесијом да више пута прерађује оно што би написао, Новица Петровић говори о делима овог писца која су нажалост остала ненаписана и осмишљена само у његовој глави. То је пре свега овде већ поменут романескни циклус *Путовање без краја*, али исто тако и песме које је Лаури планирао да сакупи у збирци коју би назвао *Светионик буру иризира*. Од тих планова остварена је само постхумно објављена збирка *Изабране песме*, којих има седамдесетак и које се углавном одликују карактеристичном тематиком овог књижевника, а то су путовања морима „која нису само лутања овоземаљским крајолицима већ искушења душе у трагању за искупљењем и рајским просторима“, наглашава Петровић и скреће пажњу на обиље „разгаљујућег хумора, углавном на сопствени рачун, и каткада беспштедну самоанализу“ као одлике Лауријевој поезије. Иако је Лаури читаоцима углавном познат по свом најуспешнијем делу – роману *Исход вулкана*, у чијој сенци су остала сва друга његова дела, „из најуспелијих стихова ове збирке зрачи непоновљиви лауријевски спој луцидности, хумора и језика људског јада“, закључује аутор чланка.

Аутор другог приказа у овом темату, под насловом „Пакао у души: порука Малколма Лаурија“ (стр. 119-120), Бранко Кукић, такође углавном говори о Лауријевој поезији, у којој је сажет читав његов „бурни духовни и пустоловни живот“. Повукавши паралелу између Лауријевих дела и стваралаштва Дантеа и Шекспира, приказивач као суштинску тематику опуса енглеског књижевника, као његову драму и визију издваја: „пад и пропаст човечанства у властитом паклу, усамљеност убогог човека-морепловца на пучинама унутрашњим и спољашњим, вучје самотништво у гунгули друштвеног живота“. Кукић даље наглашава сличност особности Лауријевог прозног и поетског стваралаштва, издвајајући изнад свега следеће његове карактеристике: отуђеност, незнање, пропаст, неспокој, тескобу и усамљеност, „све то подвучено кризом личности, осећањем кривице и светом у хаосу“. Критичар такође с правом указује на чињеницу да „Лаури није човек без наде макар та нада била хаос у души и телу, макар та нада почивала на растројству чула и свести“, закључивши да се роман *Исход вулкана* завршава поразом главног јунака „као опоменом да време ради против човековог бића“.

Последњи прилог у нашој критичкој рецепцији вероватно је био подстакнут поновним издањем романа *Исход вулкана*, које је штампао београдски „АЕД студио“ 2005. године. Ради се о огледу из пера Јасмине Вучетић, под насловом „Фаустовски мотиви у роману *Исход вулкана* Малкома Лаурија“, објављеном у београдском часопису за различите видове уметничког изражавања *Сћање ствари*, у последњем броју за ту исту годину (стр. 167-182). Критичарка на почетку указује на чињеницу да су фаустовску тему – још откако је настала у шеснаестом веку – током наредних векова интерпретирали разни књижевници, а међу њима и Лаури, који је читаоцима „оставио драгоцену романескно остварење

о проблему зла са којим се суочава човек модерног доба“. Она затим у посебним поглављима издваја следеће фаустовске мотиве које можемо запазити у Лауријевом роману: 'Глад за сазнањем', 'Љубав као вид испуњења и могућег спасења', 'Вечно женско', 'Дете', 'Мотив природе (пантеистички мотив)', 'Мотив летења (чежња за висинама)' и 'Самоубиство као покушај укидања празнине'. Говорећи о тематској потки предметног дела, ауторка приказа пореди главног протагонисту романа *Исиод вулкана* са Фаустом, по томе што није био задовољан пуким живљењем већ је од живота тражио много више: „Упркос томе што је личност сасвим другачије психолошке и емоционалне структуре од Фауста, а, пре свега, човек модерног осећања света, човек новог доба, његов пут глади умногоне наликује на Фаустов, што само указује на универзалност људске судбине“. Што се тиче Лауријевог приповедачког поступка, Вучетићева указује на чињеницу да се ради о роману тока свести, у коме влада психолошки поредак времена а поремећена је хронологија дешавања, па затим истиче и примену „технике скока и лутајућег симултанизма“. Поред глади за сазнањем, тематски је у овим делима присутна и глад за љубављу, додаје критичарка, подвукавши да, са изузетком Гретице, све остале личности у оба дела „живе у свету без љубави и Бога, жељне и једног и другог.“ У Лауријевом роману влада атмосфера прожета незадовољством, незнањем и отуђеношћу, чије узроке приказивач види у недостатку вере и стабилности, као и немогућности „стапања са другим бићем“, што је симболизовано фотографијом распукле стене коју посматрају главни јунак дела и његова вољена жена. Надовезавши се на речено, Јасмина Вучетић се пита: „можемо ли окретањем вечном женском, вечној женствености, женском принципу у нама, аними коју свако од нас у некој мери поседује, достићи испуњење, неки степен сазнања, мир у духу, прозорљивост ...“ У вези са мотивима љубави и вечне женствености је и следећи мотив, а то је глад за репродукцијом, наводи критичарка, објаснивши да деца симболишу продукцију врсте и превазилажење смрти као неку врсту бесмртности, па стога главни протагонисти Лауријевог романа „очајнички желе дете, јер, као што представља наду само по себи, представља наду и за њих, за њихов однос, успоставља мост између две крхке и нестабилне, неостварене егзистенције, и наду да је испуњење могуће.“ Од пантеистичких мотива ауторка чланка издваја симбол врта који је запуштен и запарложен као њихова љубав, а скреће пажњу и на то да је симболом врта иначе представљена глад за стабилизацијом. И последња два мотива су међусобно повезана јер човекова природна тежња ка висинама и летењу код главног јунака романа *Исиод вулкана* испољава се у супротном смеру па га дубина привлачи као могућност да у понору доживи трансформацију бића. Тако он, бежећи од незнања, посрће у дубине непознатог, наставља приказивач, па то доводи до крајњег парадокса, јер главни јунак „у покушају да укине празнину, укида сопствену егзистенцију“. У светлу свега овога, јаснији су многи његови поступци, а нарочито пијанство Лауријевог протагонисте, које „представља покушај укидања јаства, настојање да се

побегне од одговорности за сопствену судбину и властиту егзистенцију“, закључује Јасмина Вучетић.

Закључак

Мада енглеског писца Малколма Лаурија и матична критика убраја у такозване 'ауторе једне књиге', та књига – роман *Испод вулкана* – по свим критеријумима је неоспорно међу ремек-делима светске књижевности двадесетог века, те свакако заслужује много више одјека него што је то био случај код наших критичара. О овом роману, поред предговора за први превод који је код нас објављен са готово две деценије закашњења, у то време написана су само два чланка, док његов други превод – објављен петнаест година касније – није изазвао апсолутно никакву реакцију наше критике. Тај дуг ће одужити тек крајем осамдесетих година Небојша Васовић и Новица Петровић, приређивањем читавог двоброја чачанског часописа *Градац* посвећеног овом књижевнику, а крајем деведесетих година ће се појавити још један темат о Лауријевој поезији у београдском часопису *Поезија*. Осим последњег прилога у нашој критици, који се појавио када и поновљено издање романа *Испод вулкана*, 2005. године, српскохрватска критичка рецепција опуса Малколма Лаурија обухвата још три есеја и то из пера наших еминентних критичара, а то су: Иво Видан, Стипе Гргас и Вишња Сепчић. Међутим, они нису овде обрађени већ само наведени у литератури, јер услед тога што су написани на енглеском језику нису били доступни ширем кругу наших читалаца. Слично томе, ни преводи огледа страних критичара – који су такође наведени у литератури – нису коментарисани у овом раду зато што не представљају нашу оригиналну критичку мисао. Све у свему, уколико се и ови критички прилози имају у виду, целокупну рецепцију Лауријевог стваралаштва можемо оценити као задовољавајућу, будући да је мали број дела које оно садржи код нас адекватно представљен и у преводној књижевности а и од стране критике, чији су веома позитивни прикази били доступни нашим читаоцима још од шездесетих година двадесетог па све до почетка двадесет и првог века.

Литература

Васовић, Небојша и Петровић, Новица (уредници двоброја), *Малколм Лаури, Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79:

Н.В., Н.П. /Небојша Васовић и Новица Петровић/, „Малколм Лаури – живот у сенци вулкана“, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 5.

Деј, Даглас, „Малколм Лаури (одломак из биографије)“, превео Новица Петровић, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 6-28.

Фотографије Малколма Лаурија, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 29-36.

Лаури, Малколм, *Испод вулкана* (Одломци), превео Бранко Вучићевић, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 37-40.

- Писмо Харолда Матсона Малколму Лаурију, превели Новица Петровић и Небојша Васовић, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 41.
- Писмо Малколма Лаурија Џонатану Кејпу, превели Новица Петровић и Небојша Васовић, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 41-63.
- Писмо Малколма Лаурија Жаку Барзуну и његов одговор, превео Новица Петровић, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 63-67.
- Тифт, Стивен, „Трагедија као медитација о себи: рефлексивност у роману *Исход вулкана*“, превео Новица Петровић, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 68-82.
- Никербокер, Конрад, „Малколм Лаури и спољашњи круг пакла“, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 83-84.
- Лаури, Малколм, *Паклени камен*, превели Новица Петровић и Небојша Васовић, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 84-115.
- Лаури, Малколм, „Стазом кроз шуму до извора (Мојој супрузи Марцери)“, превели Новица Петровић и Небојша Васовић, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 115-126.
- „Хронологија“, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 127-128.
- „Библиографија радова Малколма Лаурија“, *Градац*, Чачак, септембар-децембар 1987, год. 13-14, бр. 78-79, 129.
- Видан, Иво, „Сајмишно коло на Душни дан“ (поговор), у: Лаури, Малколм, *Под вулканом*, превео Лука Паљетак, Загреб: „Либер“, 1981, 414-427.
- Видан, Иво, „Time Sequence in Spatial Fiction“, *Studia Romanica et Anglica Zagrabienzia*, Загреб, 1978, год. XXIII, 203-229, и резиме: „Временски слијед у роману 'просторног облика'“, 229.
- Вучетић, Јасмина, „Фаустовски мотиви у роману *Исход вулкана* Малкома Лаурија“, *Сћање сивари*, Београд, зима 2005, бр. 11, 167-182.
- Гргас, Стипе, „Malcolm Lowry's *Under the Volcano*: Compositional Procedures“, *Радови филозофског факултета у Загру*, Задар, 1985/1986 (15), 269-276, и резиме: „Роман Malcolm Lowryја *Под вулканом*: композицијски поступци“, 276.
- Кукић, Бранко, „Пакао у души: порука Малколма Лаурија“, *Поезија*, Београд, децембар 1997, год. II, бр. 8, 119-120.
- Лаури, Малколм, „Изабране песме“, превео Новица Петровић, *Поезија*, Београд, децембар 1997, год. II, бр. 8, 109-116.
- Лаури, Малколм, *Исход вулкана*, превео Бранко Вучићевић, Београд: „Нолит“, 1966.
- Лаури, Малколм, *Исход вулкана*, превео Бранко Вучићевић, Београд: „АЕД студио“, 2005.
- Лаури, Малколм, *Паклени камен*, превели Новица Петровић и Небојша Васовић, Београд, Чачак: „Уметничко друштво Градац“, 2000.
- Лаури, Малколм, *Под вулканом*, превео Лука Паљетак, Загреб: „Либер“, 1981.
- Лаури, Малколм, *Под вулканом*, превео Лука Паљетак, Загреб: „Глобус медиа“, 2004.

Петровић, Новица, „Малколм Лаури: поезија у сенци вулкана“, *Поезија*, Београд, децембар 1997, год. II, бр. 8, 117-118.

Протић, Предраг, „Трагика усамљеника (Малколм Лаури: *Испод вулкана*)“, *Илустрована полиџика*, Београд, 6. јуни 1967, год. X, бр. 448, 43.

Сепчић, Вишња, „Malcolm Lowry's *Under the Volcano* and the Romantic Tradition“, *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia*, Загреб, 1989, год. XXXIV, 149-165, и резиме: „*Под вулканом* и традиција романтизма“, 165.

Сушко, Марио, „Димензије модерног романа (Малколм Лаури: *Испод вулкана*)“, *Израз*, Сарајево, јули 1967, год. XI, књ. 22, бр. 7, 723-729.

Христић, Јован, „Малколм Лаури“ (предговор), у: Лаури, Малколм, *Испод вулкана*, превео Бранко Вучићевић, Београд: „Нолит“, 1966, 9-14.

Прилоз

Малколм Лаури: „Епитаф“

„Овде почива Малколм Лаури

што скитао је улицом Бауери.

Проза му беше кићена,

често мраком усхићена.

Ноћобдија он је био и сваки дан много пио,

у тамбуру док је био, смртни час га походио.“

(Лаури, Малколм, „Изабране песме“, превео Новица Петровић,

Поезија, Београд, децембар 1997, год. II, бр. 8, стр. 116.)

Biljana Đorić Francuski

RECEPTION OF MALCOLM LOWRY IN THE FORMER YUGOSLAVIA

Summary

This paper analyses the overall reception of works written by Malcolm Lowry in the Serbo-Croatian speaking area, starting with the first translation of his masterpiece – the novel *Under the Volcano* – in 1966, and ending with the second edition of the same translation of this novel in 2005. The critical reception of Lowry's opus duly followed the translations, and although it is rather scarce, the quantity of the response can be judged as adequate if we take into consideration the fact that this English writer is deemed to be a 'one book author'. Both the quality of the critical texts and the duration of Lowry's reception in the former Yugoslavia can also be estimated as quite satisfactory, especially due to the fact that it continued into the twenty-first century, as well.

Key words: Malcolm Lowry, Serbo-Croatian territory, translated works, criticism, English literature

Примљен новембра 2011.

Прихваћен за штампу фебруара 2012.